

MARKÓ BÉLA
A nem létező ország
 Kalligram
 Budapest, 2025

Moklovsky Réka
**A nyelv mint
 történelemkönyv**

A 2025-ös Ünnepi Könyvhétre megjelent *A nem létező ország* Markó Béla sorban tizenegyedik kötete a Kalligram Kiadónál. 2015 óta megbízhatóan minden évben kiadnak egy könyvet a Kézdivásárhelyen született költő-író-szerkesztő-politikus tollából: esszét, publicisztikát, verset, vagy ebben az esetben „prózát”. A huszonegy tárcanovellából húsz eredetileg az *Élet és Irodalom* hasábjain jelent meg, Markó ugyanis Grecsó Krisztián felkérésére rendszeresen írt a *Tárcatár* rovatba. *A nem létező ország* ideális olvasmány a szerző kedvelői számára, akik bizonyára örülnek, hogy összegyűjtve láthatják az írásokat, valamint azoknak is, akik csak most ismerkednek Markó írói munkásságával. Továbbá a 20. század második felének magyar-román történelmi, politikai, kulturális eseményeiről és alakjairól, az akkori hétköznapokról szívesen olvasók érdeklődésére is számot tarthat.

Az olvasás élményét leginkább ahhoz tudnám hasonlítani, amikor leülünk meghallgatni egy idős rokonunk vagy kedves ismerősünk anekdotáit. Mesélni tudni kell – és Markó mesél: felmenőiről, szűkebb-tágabb családjáról, gyermekkoráról, a diák- és katona évekről, költői ambícióiról és politikai pályafutásáról, a kortársakról és a román-magyar viszonyokról. Ahogy egyik szót, majd mondatot a másikba fűzi, hol előreszalad a történetben, hol elkalandozó figyelme téríti el a tárgytól, de ezzel tisztában is van, ahogyan azzal is, hogy ismét,

bizonyos eseteket újra meg újra. Kedvencét – amikor a pionírszervezet egységelnőkeként az egységgyűlés elején tévedésből zászlóbehozatal helyett zászlókitvített vezényelt – sokat „elemlegeti”, és ténylegesen kétszer szerepel a kötetben, az ötvenhatodik oldalon, majd a százharmincnycadikon. Ez azonban nem jelent számára problémát: Markó tudja, amit már a nagyanyja is tudott, hogy egy történetet addig kell ismételni, amíg akad olyan, aki még nem hallotta. Humora, a gyakori elbeszélői kiszólások, az (ön)ironikus-(ön)reflektív megjegyzések és az alkotói folyamatának közvetítése még személyesebbé teszik a szövegeket, még közelebb hozzák azokat az olvasókhoz.

Markó nem a képzeletére támaszkodik, saját bevallása szerint a fikciónál jobban érdeklő a valóság. Az, ami egykor volt, amit látott, hallott, átélt. Az erdélyi irodalmi és politikai élet nagy hatású alakjának háta mögött álló évek számát, ennek az élettapasztalatnak a gazdagságát nézve aligha találja bárki meglepőnek, hogy egy múltba visszatekintő, arra építő, nosztalgikus, a különböző események és emberi viselkedések között összefüggéseket felfedező, ezekből tanulságokat levonó könyvet tartunk a kezünkben. Ugyanakkor számos közelmúltbéli eseményre is utal a Covid-járványtól a befóliázott könyveken át a pedofilbotrányig. Markó emlékeket idéz fel, szórakoztat, megjegyzéseket tesz, magyaráz és tanít, és mindeközben kirajzolódik a gondolkodásmódja, az érzelmi világa és az értékrendje is. A történetek nem összefüggően, szigorú időrendbe szedve követik egymást, céljuk nem a szerző életállomásainak rekonstruálása, hanem inkább mozaikszerűen villantanak fel meghatározó pillanatokot, személyeket, információkat. Emberi, és ezért rokonszenves, hogy nem tesz különbséget a rendszerváltás utáni román államfők irodái és a magyar diplomata-festőművész barátainak macskája között, amely kettős életet élve hol Jánosként náluk pihent a kosarában, hol Doruként egy román úriasszony ablakában szúrták ki – mindkettőről egyforma odaadással mesél.

Ahogy az eddigi példák is mutatják, az írások szereplői valós személyek, a történések a realitás talaján mozognak – ettől csupán a *Görög haza* című szöveg rugaszkodik el némileg, amely teret ad a misztikumnak is a „halálból visszatérő” ismerős felbukkanásával. Szintén nem meglepő, hogy a hetvennégy éves szerzőt foglalkoztatja az elmúlás gondolata, az, hogy hová kerülünk a halálunk után, mi marad belőlünk, és mi lesz az emlékeinkkel – mindezt igen szépen közelíti meg az említett tárcanovellában. Kifejező, hogy az öregedés

szóval szemben a közeledést preferálja – közeledik, de nem csak a jövőhöz, a múlthoz is: ahogy az ember egyre több mindenre tekinthet vissza, az emlékezés mind fontosabbá válik.

Markó írói stílusa jőzán, de nincs híján az érzelmeknek. Könnyen érthető és követhető, élőbeszédszerű, közvetlen. Ugyanakkor a rövid mondatok – amelyekre ő maga is utal: „Tőmondatokban írom ezt az egészet. Vagy egyszerű mondatokban. Ilyen volt az életünk. Tőmondatos. Egyszerű mondatos.” (25) – „darabosságukkal” néha pont hogy nehezkesebbé teszik az olvasást, egy idő után hiányozni kezd a szöveg szabad áramlása.

A megszokás, a régi beidegződések és az óhatatlanul működésbe lépő előítéletek szemet szűrnak az olvasónak, gondolok itt az olyan részekre, mint amikor a lánygyermeket kevesebbre tartja, mint a fiút („Sokat beszélt keresztapám, anyám le-leintette, keresztanyám is gyakran. Én nem. A keresztfia voltam. Nem volt gyermekük. Később örökbe fogadták az egyik unokatestvéretem. De az lány volt. Csak mondom. Lehet, ma már nem kellene mondanom.” [32–33]), negatívan megkülönbözteti a román származásúakat („Megjegyeztem, ki a román. Van velük valami bajom ezek szerint. Vagy volt.” [38]), vagy a szellemi munkát a fizikai erőfeszítésnél kevesebbre értékeli („Holnap otthon dolgozom, mondták később a szerkesztőségben az írókollegák, amikor éppen írtak valamit. Megértettem, de én nem tudtam így mondani. Dolgozik az ember, ha fát vág.” [63]). Szerencsére maga a szerző is detektálja és kommentálja ezeket, mi több, egy egész tárcanovellát szentel három rossz tapasztalataiból és sztereotípiákból eredő előítéletének, melyeket mára felszámolt. A *Kutyaharapásból* megtudjuk, hogyan szerette meg a kutyákat, lett jobb véleményrel a Facebookról, és értékelte át azt a meggyőződését, hogy a cigányok ellopják a kutyákat. Az elmúlt években, évtizedekben sokat változott, hogy mit mondhatunk ki és írhatunk le, a közvélemény mit ítél érthetőnek és elfogadhatónak, és mi az, ami már átlépi a határokat, ezért megengedhetetlen. Ha az idősebb generáció tagjaként Markó nem is tudja teljes mértékben átérezni, mindenesetre felméri, milyen súlyuk és következményük lehet a hímsovinizta, rasszista vagy xenofób megjegyzéseknek, és igyekszik ezt szem előtt tartva alakítani a szövegeit. Ez a fajta érzékenység, odafigyelés, tapintat és tisztelet nem egyik napról a másikra alakul ki, a szemléletváltásnak megvannak a maga buktatói, és ezt rögzíti is: „Közben Balázssal a cigányok felé kanyarodunk, először a nagy fához, adok egy ötvenlejest a férfinak. Majd arrébb megyünk, ugyanannyit a segítőkész asszonynak is. Bőkezű

vagyok. Elégedett. És megint előítéletes. Hogy aztán szégyellhessem magam. Mert úgy teszek, mintha pénzért segítettek volna. Bűvös kör ez, ha jó vagy, ha rossz. Hogy lehet ebből kijönni?” (45)

Azt írja az édesanyjáról (és a nagyanyjáról): „Szóval ő is mesélte a családi emlékeket. Minden asszony krónikás volt annak idején, tőlük függött a múlt. Így győzték le a férfiakat” (17) – mégis ő lesz a családi titkok és történetek örököse, férfi létére ő viszi tovább a mesélés hagyományát. „Talán tényleg költőnek születtem. Pontosabban: nem születtem prózaírónak” (20). Az írások egyik visszatérő témája a szerző-elbeszélő gyerekkorától jelen lévő vágya, hogy költő váljon belőle. Elmondása szerint szerencséje, hogy nem úgy hívják, mint a keresztapját, a Költő Béla név ugyanis nem segítette volna a terve megvalósításában. A környéken gyakori Költő név eredetének kutatása a „költőség” fejtegetéséhez vezet: „Költeni azt is jelentette egykor, hogy fantáziálni. Ne szépítsünk: füllenteni. Vagyis: hazudni. Kel, megkel. Nem is rossz. Megdagasztani az igazságot, mint a kenyeret. Elkölteni, tehát eltüntetni. [...] Persze olyasmit is jelent a szó, hogy ébresztetni. Lehetett hajdanában egy ilyen mesterség: az ébresztő” (31). Markót láthatóan még ennyi év és ennyi kötet után is lenyűgözik a szavak és azok jelentései, a nyelv működésmódjai, az, ahogyan az emberek a fantáziájukat használják, legendás személyiségeket és történeteket alkotnak, majd ezeket továbbadják egymásnak, hogy végül szinte kibogozhatatlan legyen, mi tény és mi pusztán a képzelet műve. Mindent nyelvi kérdésnek tart, aminek tétje van, és a költőkre különösen nagy szerepet és felelősséget oszt a nyelv formálódásának folyamatában, hiszen ők módosíthatják a szavak jelentését, sőt akár új értelmet is adhatnak azoknak.

A nyelvi kérdés nem csupán személyes szinten, hanem a történelem és a politika színterén, a magyarok és a románok, illetve az erdélyi, valamint a magyarországi magyarok együttélésének, kapcsolatának szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír. Markó többször is utal arra, hogy az egyik fél nem érti meg a másikat, hiszen mást értenek az adott szó alatt, ugyanaz mást jelenthet Erdélyben, mint Magyarországon, ezért szinte szótárra lenne szükség az eredményes kommunikációhoz.

A kötet végére érve érezzük, hogy vannak még ott történetek, ahonnan ezek jöttek, és ezt Markó is megerősíti: „Szerencsére sok minden megessett velem, egy ideig van még mesélnivalóm” (108). Minden biztonnyal jövőre olvashatjuk is a folytatást, csak az a kérdés, milyen műfajt választ a szerző, hogyan lesz az életből irodalom.